

Klemen Lahⁱ

**Špela Sevšek Šramel in Jana Šnytová (2023):
Od Donave do Vltave: pregled češke in slovaške
književnosti**

Malo kateri medkulturni stiki so tako obogatili slovensko kulturnozgodovinsko pot kot prav slovensko-češki/slovaški literarni. Dragoceni niso le zaradi več kot petstoletne tradicije – živahno srečevanje in sodelovanje zaradi jezikovne bližine in skupnega državnega okvira traja od srednjega veka – temveč zlasti zaradi izjemne pestrosti in vpliva tako na področju jezika, književnosti kot splošne kulture. Začetki kulturne izmenjave segajo v začetek slovenskega kulturnega delovanja, saj je prvo sodelovanje dokumentirano že v obdobju samega pismenstva: pri pisanju *Stiškega rokopisa*, enega najpomembnejših slovenskih dokumentov tistega obdobja, je sodeloval tudi češki menih (verjetno se je k nam zatekel pred preganjanjem protestantov), ki je napisal prevod latinske marijanske pesmi *Salve Regina*. Velikonočna pesem v *Žičkem rokopisu* pa je bila napisana celo v češčini, verjetno iz zelo podobnega razloga – menih, ki jo je zapisal, je pribežal v slovenske kraje zaradi husitskih vojn. Tradicija sodelovanja se je nato le še krepila, predvsem med slovaropisci: Hieronim Megiser in Marko Pohlin sta v svojih slovarjih prevzela več čeških izrazov, Peter Dajnko in Franc Metelko sta slovensko slovnico priredila po zgledu češke slovnice Josefa Dobrovskega. Literarni stiki so se razmahnil v drugi polovici 19. stoletja, prelomno pa je bilo leto 1855, ko je Fran Levstik prevedel *Kraljedvorski rokopis* – to je prva samostojna češka izdaja v slovenščini (poprej pa so Slovenci o češki književnosti pisali v *Slovenski bčeli* in *Ljubljanskem glasniku*). Leta 1867 je Franjo Marn napisal prvo češko slovnico za Slovence, čemur nato sledi živahno prevajanje pesniških in proznih del. Središče stikov je po letu 1919 postala ljubljanska univerza, ki je omogočila tesnejše sodelovanje med izobraženci. Ker se je to pozneje razširilo na vsa pomembna področja narodnega delovanja, lahko zaključimo, da so tako močan pečat v slovenski kulturni in narodni zgodovini pustili le redki evropski narodi, ki niso sobivali oziroma mejili na slovenski etični prostor.

ⁱ Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta; klemen.lah@ff.uni-lj.si

Visokošolski učbenik *Od Donave do Vltave: pregled češke in slovaške književnosti*, ki sta ga napisali avtorici Špela Sevshek Šramel in Jana Šnytová, je ena tistih knjig, ki ponuja dober vpogled v vso pestrost in bogastvo medkulturne izmenjave, predvsem pa celovit literarnozgodovinski pregled češke in slovaške književnosti, in sicer od pismenstva 9. stoletja. Bralec, ki sta ga doslej zanimala češka in slovaška književnosti, je lahko marsikaj izvedel iz že izdanih del, ki pa so se tega področja lotevala bolj specialistično: spremne študije prevodov leposlovja, antologija *Sto let slovaške književnosti* (2000), univerzitetni učbenik *Antologija starejše češke književnosti* (2012), antologija *Nesrečno srečni, antologija češke poezije druge polovice 20. stoletja* (2012), prevod *Slovaške zgodovine* (2005) ter antologija *Zgodbe iz Slovaške* (2017).

Prva pomembna prednost novega pregleda je tako dvojna: pregled obsega daljše obdobje, od 9. stoletja do konca 19. stoletja, in tako omogoča celovit kronološki vpogled v literarnozgodovinski razvoj književnosti ter družbeno-politične spremembe skozi stoletja, hkrati pa literarnozgodovinski ključ, ki je bil uporabljen pri snovanju, omogoča vzporedno primerjavo in branje dveh literarnih kanonov, češkega in slovaškega. To pomembno prispeva k boljšemu razumevanju njunih tesnih zgodovinskih, kulturnih in literarnih povezav.

Vprašanje, ki se ob tem odpira, je, ali ne bi bilo bolje časovni okvir razširiti na 20. stoletje in pregled celostno zajeti v eni knjigi. Morda, toda tudi ideja, da bosta 20. stoletje in prehod v novo tisočletje obravnavana v drugem delu, je smiselna in premišljena, saj bi v enotni knjigi zaradi povečanega obsega verjetno prišlo do prevelike redukcije snovi. Določene kompromise sta avtorici, kot opozarjata v *Predgovoru*, zaradi omejenega prostora že morali sprejeti in tako delno okrniti obravnavo dramatike, eseja in drugih polliterarnih zvrsti. Izdaja v dveh delih je zato toliko bolj utemeljena, hkrati pa tudi bolj pregledna, kar pri izjemni jezikovni, poetološki in zvrstni raznolikosti obeh književnih kanonov ni zanemarljivo. Posebej jezikovni, saj v pričujočem učbeniku jezik zaradi posebnosti tega literarnega kanona ni mogel biti (edini) kriterij razvrščanja in obravnave; literarno ustvarjanje na češkem in slovaškem ozemlju je namreč v starejših obdobjih – podobno kot na Slovenskem – potekalo v različnih jezikih, in sicer v stari cerkveni slovaščini, latinščini, nemščini in hebrejščini na Češkem ter v cerkveni slovaščini, latinščini, nemščini, slovakizirani češčini in madžarščini na

Slovaškem. Velika jezikovna pestrost je bila zato izziv tudi pri urejanju, posebej pri delih, ki so izvorno napisana v drugih jezikih (na primer latinščini in nemščini). V takih primerih sta avtorici poleg prevoda v slovenščino dodali tudi češki/slovaški prevod, ki se uporablja v didaktične namene, s čimer sta še popestrili doživetje ob branju in učenju.

Komu je učbenik namenjen? Zaradi izvornih besedil zlasti študentom bohemistike in slovaktike oziroma vsem študentom, ki bodo ta učbenik uporabljali kot študijsko gradivo pri predmetih, povezanih s tema jezika in književnostma. Zelo uporaben bo tudi za vse, ki teh dveh jezikov ne obvladajo, vendar v bolj omejenem obsegu. Kar je morda škoda: v slovenščino prevedena besedila (dostopna na spletu ali na DVD-ju, da ne bi povečala obsega knjige), bi namreč povečala krog uporabnikov tudi med osnovnošolske in srednješolske učitelje slovenščine, ki bi morebiti želeli popestriti šolske ure s spoznavanjem češke in/ali slovaške književnosti.

Posebna dodana vrednost učbenika je prvo (meta) poglavje *Posebnosti proučevanja starejšega češkega in slovaškega slovstva*, ki uvodoma pojasnjuje razloge za specifični pristop k delom v starejših obdobjih, opozarja na pomen tega slovstva za sedanjost in svetuje, kako se pripraviti na branje in interpretacijo tega slovstva. V drugem poglavju je obravnavana velikomoravska tradicija pismenstva, ki je izhodišče tako za poznejšo češko kot slovaško starejšo književnost, nato pa sta obe nacionalni književnosti obravnavani ločeno in v skladu z lastnim literarnozgodovinskim razvojem.

Učbenik je zasnovan po enotni in premišljeni didaktični strukturi, ki študentom nudi jasen in sistematičen vpogled v literarnozgodovinski razvoj. Vsako poglavje se prične z uvodnim delom, ki bi ga lahko poimenovali *V tem poglavju boste izvedeli:*, v katerem so predstavljeni osrednji cilji poglavja, kar omogoča jasen vpogled v to, kaj bo obravnavano in kaj lahko pričakujemo.

Sledi umestitev snovi v zgodovinski in družbeno-politični kontekst, kar bralcem pomaga razumeti širši okvir, v katerem so literarna dela nastajala. Prav tako so v tem delu pojasnjene osnovne značilnosti literarnozgodovinskega razvoja, podane pa so tudi informacije o osrednjih literarnih delih in avtorjih, ki so zaznamovali posamezna obdobja.

Zadnji del vsakega poglavja je namenjen obravnavi izvirnega književnega besedila (bodisi pesmi, proznega odlomka ali dramskega dela). Ta del omogoča neposreden stik z besedilom in nudi dragoceno izkušnjo dela z jezikom in slogom izvirnika. Sledi slovarček manj znanih besed, kar olajša razumevanje besedila, ter naloge za analizo, ki študente usmerjajo v poglobljeno obravnavo besedila in spodbujajo razvoj kritičnega mišljenja.

Vsako poglavje se zaključi s povzetkom v obliki vprašanj, ki pomagajo utrditi pridobljeno znanje, ter z dodatnimi nalogami, ki spodbujajo nadaljnje razmišljanje in raziskovanje. Premišljeno zasnovana struktura zagotavlja dober pregled nad snovjo, omogoča logično in smiselno obravnavo gradiva ter je didaktično podporna, saj lahko bralci lahko sistematično sledijo vsebinam, ki so razdeljene na posamezne korake, kar podpira in spodbuja celovito razumevanje obravnavanih literarnih obdobij in besedil. Pri tem je pomembno, da didaktična zasnova bralca ne podcenjuje ali celo animira, temveč služi predvsem kot podpora pri spoznavanju predmeta obravnave.

Učbenik *Od Donave do Vltave* presega zgolj funkcijo študijskega gradiva in bralca popelje na zanimivo potovanje skozi literarno dediščino Češke in Slovaške v širšem evropskem okviru. Avtorici s premišljeno zasnovo in izborom reprezentativnih del ne ponujata le kronološkega pregleda književnih tokov, temveč ustvarjata celovito sliko družbeno-kulturnih in zgodovinskih vplivov, ki so v povezavi z evropskimi literarnimi gibanji oblikovali ta dva naroda. Tako omogočata globlji vpogled v literarna in kulturna dogajanja v prostoru, kjer se stikajo rečni tokovi Donave in Vltave.

Obsežen pregled poezije, proze in dramatike avtorici dopolnjujeta z didaktično strukturo, ki spodbuja analitični premislek o literarnih dosežkih ter odpira prostor za razmislek o medkulturnih povezavah. S tem učbenik ne prispeva le k razumevanju literarne zgodovine Češke in Slovaške, temveč tudi njune vloge in pomena v širšem evropskem literarnem prostoru. *Od Donave do Vltave* ni zgolj vir informacij, temveč dragocen pripomoček za nadaljnje študijsko delo, ki omogoča razumevanje tokov, ki so zaznamovali literarno tradicijo teh dveh narodov in njihov prispevek k evropski kulturi.